

Άγνωστοι Μουσικοί Θησαυροί

των Ελλήνων Εβραίων

Μαριάντζελα Χατζησταματίου | Mariangela Chatzistamatiou
PELLEGRINAGGIO AL LEVANTE ENSEMBLE

ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

JEWISH
COMMUNITY
OF THESSALONIKI

ΕΒΡΑΪΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Unknown
Musical
Treasures
of the Jewish
Tradition
of Greece

Άγνωστοι Μουσικοί Θεσσαυροί των Ελλήνων Εβραίων

Παραγωγή: Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης
© Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης

Οι Pellegrinaggio al levante Ensemble είναι:

Μαριάντζελα Χατζησταματίου: τραγούδι
Βασίλης Αγκροκώστας: τραγούδι (6, 21,) πολιτική λύρα (21)
Κωσταντίνος Κολέτσιος: τραγούδι, κιθάρα (20)
Μιχάλης Μελέτης: νέυ (8, 13, 14, 18, 19, 21)
Χρήστος Δασκαλόπουλος: βιολί (1, 2, 3, 4, 6, 7, 12, 15)
Παναγιώτης Σάκκουλας, λαούτο (1, 2, 3, 4, 6, 7, 12, 15)
Νικόλας Μυλωνάς: κρουστά
Νίκος Παναγιωτίδης: λάφτα (8, 13, 14, 18, 19, 21), βιχουέλα (17), μπαρόκ κιθάρα (16), τζουράς (20),
ακουστική κιθάρα (9), διεύθυνση μουσικών συνόλων

Φιλική συμμετοχή:

Μυρσίνη Παναγιωτίδου: τραγούδι, φλογέρα (9)
Άγγελος Παναγιωτίδης: τραγούδι (9)
Δαυίδ Σαλιέλ: αφήγηση (11)

Unknown Musical Treasures of the Jewish Tradition of Greece

Production: Jewish Museum of Thessaloniki

© Jewish Community of Thessaloniki

Pellegrinaggio al levante Ensemble:

Mariangela Chatzistamatiou: voice

Vassilis Agrokostas: voice (6, 21), lyre (21)

Konstantinos Koletsios: voice, guitar (20)

Michalis Meletis: ney (8, 13, 14, 18, 19, 21)

Christos Daskalopoulos: violin (1, 2, 3, 4, 6, 7, 12, 15)

Panagiotis Sakkoulas: lute (1, 2, 3, 4, 6, 7, 12, 15)

Nikolas Mylonas: percussion

Nikos Panagiotides: lavta (8, 13, 14, 18, 19, 21), vihuela (17), baroque guitar (16), tzouras (20), acoustic guitar (9), ensemble direction.

Guest contribution:

Myrsini Panagiotides: voice, recorder (9)

Angelos Panagiotides: voice (9)

David Saltiel: narration (11)

Research and production team:

Ομάδα έρευνας και παραγωγής:

Έρευνα και διεύθυνση παραγωγής: Μαριάντζελα Χατζησταματίου
Ενοργάνωση, δημιουργία μουσικών οδηγιών, διεύθυνση μουσικών συνόλων,
επιβέλση ηχογράφησης: Νίκος Παναγιωτίδης
Σύμβουλος ιστορίας-μουσικολογίας, επεξηγηματικά κείμενα: Χρύσα Σκαρλάτου
Μετάφραση ρωμανιώτικων τραγουδιών στα αγγλικά: Βικτώρια Γ. Σαμπετάι
Μετάφραση ισπανοεβραϊκών τραγουδιών στα ελληνικά και αγγλικά: Μαριάντζελα Χατζησταματίου
Σχεδιασμός δίσκου: Ανδρέας Ξερόπουλος/Piano Plus Festival
Εκτύπωση: Μάρκος Πετράκης ΕΠΕ
Φωτογραφία εξωφύλλου: Μαριάντζελα Χατζησταματίου (τμήμα του εσωτερικού της συναγωγής Βέροιας)

Η ηχογράφηση έγινε στο στούντιο S Recordings, Αγίου Νικολάου 51, Βόλος
Ηχοηψία, μίξη, παραγωγή: Λάμπρος Ζαφειρόπουλος, Σπύρος Χαρμάνης
Mastering: MASTER Vargas, New York, N.Y.

Συντονισμός: Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Ευχαριστίες οφείλονται στους:

Αντζελ Αλίκη για την βοήθεια με τις μεταφράσεις των κειμένων από την ισπανοεβραϊκή, Κώστα Γεδίκη για την παραχώρηση του τζουρά, Αλέξανδρο Κάλκο για την παραχώρηση της βιχουέλας και Τζέκη Μπενεμγιόφ για την βοήθεια με την ορθογραφία, την προφορά της ισπανοεβραϊκής γλώσσας και με τη μετάφραση των κειμένων.

Επίσης, στους:

Νίκο Αδρασκέλα, Αλίκη Αρούχ, Μωυσή Ελισάφ, Ρούλα Κονέ, Μώρις Μαγρίζο, Αλέγγρα Μάτσα, Ζανέτ Μπαπτινού, Ευτυχία Παπανικολάου, Ραββίνο Γκάμπριελ Νεγρίν, Ραββίνο Ισαάκ Μιζάν, Λίνα Σαμπεθάι, Μαρσέλ Σολομώντα, Δανιήλ Σούση, Δαυίδ Φρανσές και McKayela Collins-Hornor.

Research and production director: Mariangela Chatzistamatiou
Instrumentation, creation of music sheets, ensemble direction,
recording session supervision: Nikos Panagiotides
Historical musicology advisor, liner notes: Chryssie Scarlatos
Translation of Romaniote Greek songs to English: Victoria G. Sabetai
Translation of Judeo-Spanish songs to Greek and English: Mariangela Chatzistamatiou
Design: Andreas Xenopoulos/Piano Plus Festival
Digital edition: Piano Plus Festival
Printing: Markos Petrakis Ltd
Cover photograph: Mariangela Chatzistamatiou (from the Synagogue of Veria)

The recording took place at S Recordings Studio, Volos, Greece
Sound Engineer, remix: Spyros Charmanis, Lambros Zafropoulos
Mastering: MASTER Vargas, New York, N.Y.

Coordination: Jewish Museum of Thessaloniki

We would like to thank:

Aliki Angel for her help with the translation of the Judeo-Spanish texts to Greek. Jecky Benmayor for his help with the spelling and pronunciation of the Judeo-Spanish language and the translation of the lyrics. Kostas Gedikis and Alexander Kalkos for kindly allowing us to use their tzoura and vihuela instruments respectively.

Also:

Nikos Adraskelas, Aliki Arouh, Zanet Battinou, McKayela Collins-Hornor, Moses Elisaf, David Frances, Roula Kone, Morris Magrizo, Allegra Matsa, Eftychia Papanikolaou, Rabbi Isaak Mizan, Rabbi Gabriel Negrin, Lina Sabetai, Marcel Solomon, Daniel Soussi.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΚΡΟΑΤΗ

Ο στόχος αυτού του δίσκου είναι να αναδείξει τραγούδια λιγότερο γνωστά, από τις δύο κύριες μουσικές παραδόσεις που εντοπίζονται στον Ελλαδικό χώρο, την ρωμανιώτικη και την σεφαραδίτικη. Ο στόχος αυτός προέκυψε από την ανάγκη να εμπλουτίσουμε το ρεπερτόριό μας, ενάντια στην αντίληψη πως «ό,τι υπάρχει από τραγούδια στην Ελλάδα το γνωρίζουμε». Με την βοήθεια της μουσικολόγου Χρύσας Σκαρλάτου και μετά από ατελείωτες ώρες μελέτης των διαθέσιμων πηγών, αλλά και συζητήσεων με φίλους-μέλη των ισραηλιτικών κοινοτήτων, καταλήξαμε στα 21 κομμάτια που θα ακούσετε. Παρόλο που κάποια τραγούδια είναι γνωστά από προγενέστερες ηχογραφήσεις άλλων καλλιτεχνών, στον παρόντα δίσκο έχουν διαφορετικούς στίχους ή ρυθμικές και μουσικές παραλλαγές που επίσης ήταν θαμμένες στα βιβλία ή στις μνήμες των ανθρώπων και δεν είχαν ηχογραφηθεί προηγουμένως. Τέλος, ο παρών δίσκος αποτελεί σπάνιο δείγμα στην διεθνή δισκογραφία διότι παρουσιάζει τραγούδια από δύο διαφορετικές εβραϊκές παραδόσεις, καθώς και από την περίοδο του Ολοκαυτώματος και αναδεικνύει τον πλούτο των γλωσσικών, μουσικών και λαογραφικών στοιχείων που παρουσιάζει ο ελληνικός εβραϊσμός.

Καλή ακρόαση.

Μαριάντζελα Χατζησταματίου

A NOTE FOR THE LISTENER

The objective of Unknown Musical Treasures of the Jewish Tradition of Greece is to highlight less familiar or not professionally recorded songs from the two main music traditions found in Greece: the Romaniote and the Sephardic. The motivation to record such an album arose from the need to enrich the repertoire against the perception that we already know all the songs that exist. In the early stages of research, it seemed as though there was not much to discover; so I aimed for sixteen songs that would make a well-represented album. Little did I know that this research would be more fruitful than I could have ever imagined. Together, with Musicologist Dr. Chryssie Scarlatos, we worked endlessly for a solid eighteen months reading the available sources, comparing texts and recordings, and discussing with friends and/or members of the Israelite communities. We were rewarded with an extensive list of titles, enough to fill a box set of albums. Although some of the songs are already known through previous recordings, in the current album they present different variations in the rhythm, melody and lyrics. Unknown Musical Treasures of the Jewish Tradition of Greece features twenty-one titles from four distinct categories: Romaniote, Sephardic (including two songs with reference to Thessaloniki,) one song reportedly “sung” in Auschwitz, and one song whose lyrics were written by an Auschwitz survivor, David Haim. Most importantly, this collection is a rare international example that highlights the richness of linguistic, musical, and folklore elements present in Greek Judaism.

Enjoy!

Mariangela Chatzistamatiou

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

από την Χρύσα Σκαρλάτου, Διδάκτορα Μουσικολογίας

ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥΣ

από την Βικτώρια Γ. Σαμπεταί και την Μαριάντζελα Χατζησταματίου

Όπως υποδεικνύει ο τίτλος του, ο δίσκος *Άγνωστοι Μουσικοί Θησαυροί των Ελλήνων Εβραίων* πραγματεύεται τη μουσική του εβραϊκού πληθυσμού του σημερινού ελλαδικού χώρου. Έχει προηγηθεί ενδελεχής βιβλιογραφική και επιτόπια έρευνα για την προέλευση και τις παραλλαγές κάθε τραγουδιού, την πιθανή σύνδεσή τους με την τοπική παράδοση και ιστορία καθώς και τις περιστάσεις που συνδέονταν με το κάθε τραγούδι. Τα περισσότερα από τα τραγούδια ή οι επιλεγμένες μελωδίες τους συναντώνται σπάνια ή και καθόλου στη διεθνή εμπορική δισκογραφία. Για τα κείμενα στην ισπανοεβραϊκή γλώσσα ακολουθήθηκε η μέθοδος γραφής Aki Yerushalayim. Η μετάφραση κάποιων λέξεων βασίστηκε στα λεξικά Joseph Nehama & Jesús Cantera, *Dictionnaire du Judéo-Espagnol* (Madrid: Instituto Benito Arias Montano, 1977), Anver Perez & Gladys Pimienta, *Dikcionario Amplio Djudeo-espanyol – Ebreo, Lashon me-Aspamia* (Jerusalem: Instituto Maale Adumim, 2007). Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στην τήρηση της ισπανοεβραϊκής προφοράς.

Ο ελληνικός εβραϊκός πληθυσμός αποτελείται από Ρωμανιώτες, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στον ελλαδικό χώρο κατά τη διάρκεια της Ελληνιστικής, της Ρωμαϊκής και της Βυζαντινής εποχής, και Σεφαραδίτες, που σταδιακά μετοίκησαν στην περιοχή όταν εξορίστηκαν από την Ισπανία το 1492. Στην Ελλάδα, οι Σεφαραδίτες συνέχισαν να μιλούν την ισπανοεβραϊκή γλώσσα. Στο πέρασμα των αιώνων εγκαταστάθηκαν επίσης στον ελλαδικό χώρο Εβραίοι Ασκεναζίμ από την κεντρική και την ανατολική Ευρώπη καθώς και Μιζραχίμ από την βόρεια Αφρική. Ωστόσο, αυτές οι δύο πληθυσμιακές ομάδες αφομοιώθηκαν από τις τοπικές σεφαραδίτικες ή ρωμανιώτικες κοινότητες. Όπως είναι φυσικό, οι Εβραίοι ενσωμάτωσαν στη μουσική τους στοιχεία της τοπικής μουσικής παράδοσης, όπως μελωδίες, ρυθμικά μοτίβα, μουσικά όργανα και χρήση βυζαντινών ήχων, ανατολίτικων μακάμ και λαϊκών δρόμων. Η μουσική των Ελλήνων Σεφαραδιτών έχει σαφείς επιρροές από τις μουσικές παραδόσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και γι' αυτό το λόγο ανήκει στην ανατολική σεφαραδίτικη παράδοση.

A FEW WORDS ABOUT THE SONGS

by Dr. Chryssie Scarlatos, Musicologist

& THEIR TRANSLATIONS

by Victoria G. Sabetai and Mariangela Chatzistamatiou

The present recording deals with the music of Jewish populations from various regions that nowadays constitute the Greek state. It is a product of thorough bibliographical and on-site research, having to do with the origin and the variants of each song, the connection of the songs with local tradition and history (should this apply), as well as the occasions on which each song was sung. In most cases, the selected songs or the chosen melodic variations are scarcely found, if at all, in the international commercial discography. Special care was given to keep in line with the Judeo-Spanish pronunciation of the Sephardic songs.

The Greek Jewish population consists mainly of Romaniotes (Jews that have resided in the Greek territories since the Hellenistic, Roman and Byzantine eras), and Sephardim (the Jews who came from Spain and Portugal after 1492). Ashkenazim (Jews from eastern and central Europe), and a few Mizrahim (Jews from northern Africa), also settled in the Greek lands over the centuries, but they were integrated and acculturated by the prevailing local communities of Romaniote and Sephardi Jews. Naturally, Jewish music interacted with music of local populations and borrowed many of its elements, concerning melody, modes and maqams, rhythmic patterns, and musical instruments. As far as Sephardic music in Greece is concerned, it belongs to the eastern Sephardi tradition, which was influenced by the various music traditions of the Ottoman Empire.

ΡΩΜΑΝΙΩΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1. Το τραγούδι του Πουρίμ

Πρόκειται για τραγούδι στην ελληνική γλώσσα για τη γιορτή του Πουρίμ. Αφηγείται πώς ο Μορδοχάι και η βασίλισσα της Περσίας Εσθήρ, που ήταν επίσης ξαδέλφη και υιοθετημένη κόρη του, ανέτρεψαν τα σχέδια του Αμάν, αξιωματούχου του βασιλιά της Περσίας Ξέρξη, ο οποίος σχεδίαζε την εξολόθρευση όλων των Εβραίων της αυτοκρατορίας. Η λέξη ριτζιά (επιθυμία, αίτημα) είναι τουρκική. Οι στίχοι του τραγουδιού προσομοιάζουν σε γιαννιώτικα στιχοπλάκια. Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι 2/4, όπως συνηθίζεται στην περιοχή της Ηπείρου. Επιλέξαμε να ηχογραφήσουμε δέκα στροφές από αυτό το πολύ μεγάλο σε έκταση τραγούδι.

Κίνα γλώσσα να μιλήσεις
θάματα να μολογήσεις
κοιμισμένους να ξυπνήσεις
με κρασί να τους μεθύσεις.

Φάτε, πιέτε και μεθάτε
και πολύ χαροκοπάτε.
Το Θεό μη λησμονάτε
τη λευτηριά του μολογάτε.

Ορφανούς μη λησμονάτε
και μεράδια προβοδάτε.
Πλούσιους και φτωχούς καλνάτε
όλοι το Θεό παινάτε.

ROMANIOTE SONGS

1. The Song of Purim

This song in Greek was sung at Purim. Its lyrics narrate the story of Esther and how she tricked Haman, the royal vizier to king Ahasuerus of Persia, who planned to kill all the Jews of the empire. His plans were foiled by Mordecai and his cousin (and adopted daughter) Esther, queen of Persia. The word *ριτζιά* (*ritzia*: wish, request) is in Turkish. The form of the song is similar to stichoplakia. Ten out of the dozens of strophes of the song have been recorded in this album. The 2/4 rhythm of the song is typical of the region of Epirus. The glissandi and the slow vibrati of the voice characterize the traditional performance practice of this song.

*Start to speak, o tongue,
confess all the unrevealed miracles.
Awaken the dormant
and inebriate them with wine.*

*Eat, drink, get intoxicated
and celebrate intensely.
Forget not G*d
and manifest his freedom.*

*Fail not to remember the lonely and abandoned.
Offer presents,
invite to your homes the rich as well as the poor
and praise G*d all together.*

Η Εστέρ η τιμημένη
τρεις ημέρες νηστική,
στα βασιλικά ντυμένη
και στις σκλάβες 'κουμπημένη.

Το βασιλιά πάει να καλέσει
και να τον περικαλέσει.
Στο κρασί να τον πλανέσει,
στα ποδάρια του να πέσει.

Τ' είναι Εστέρ το θέλημά σου;
Μ'σό βασιλίο χάρισμά σου.
Να σου γίνει ο ριτζιά σου,
ό,τι θέλει η καρδιά σου.

Έτς' να ζήγεις βασιλιά μου,
αύριο κάνω το ριτζιά μου
στην καλέστρα, στον οντά μου,
να' ναι κι ο Αμάν σιμά μου.

Θεέ μου τα θαμιάσματά σου
μολογάνε τα παιδιά σου
και δοξάζουν τ' όνομά σου
και πηνούν την αντρείγιά σου.

Όποιος είπε να μας σώσει
αυτός χάθηκε ως την σώση.
Ο Παρώ ήρτε κοντά μας,
σπίστη η θάλασσα ομπροστά μας.

Βήκε να μας κυνηγήσει.
Είπε για να μας γυρίσει.
Τού' καμε ο Θεός την κρίση,
ουδι ένας να μ'δε γλίσει.

*Esther, the honored,
after having fasted for three days
is wearing royal robes
and has many slaves.*

*She is heading towards
the king to implore him,
to seduce him with wine
and get down on her knees.*

*What is your ardent desire, Esther?
I am willing to offer you
half of my kingdom only to please you.
Whatever your heart desires.*

*Bless you, my king.
Tomorrow I will fulfill my desire.
At my feast you are invited
and make sure that Haman comes too.*

*O G*d, your miracles are acknowledged
by your children
who glorify your name
and praise your immense valiance.*

*Whoever promised to save us
he was lost before our redemption.
The Pharaoh approached us
The sea parted in two in front of our own eyes.*

*He tried to chase us.
He wanted to bring us back
but G*d judged him
Therefore no one was spared.*

Translation by Victoria G. Sabetai

2. Παιδί μου φύλα το Σαμπάθ

Πρόκειται για τραγούδι που απευθύνεται σε παιδί και είναι διδακτικό της αξίας της αργίας του Σαββάτου για τον εβραϊκό λαό.

Παιδί μου φύλα το Σαμπάθ
είναι για την ψυχή σου
και φρόντισε πάρα πολύ
να μάθει και το παιδί σου.

Το Σαμπάθ με τον Θεό
είναι το μυστικό μας
ο Θεός όπου μας τό'δωκε
βέβαια για το καλό μας.

3. Adonai ata yadata

Μη μ' αφήνεις την ψυχή μου

Πρόκειται για ένα τραγούδι με θέμα έναν άκληρο άντρα (μόλλον τον ποιητή) που επιθυμούσε να έχει απογόνους. Οι Ρωμανιώτες το τραγουδούσαν την παραμονή της τελετής της περιτομής (σαλαμάτια). Το ποίημα είναι μια ακροστιχίδα – το πρώτο γράμμα κάθε στίχου σχηματίζει το όνομα του ποιητή, του Ισαάκ Σαμουέλ. Ανήκει στην κατηγορία των δίγλωσσων ρωμανιωτικών ποιημάτων, όπως φαίνεται από την εναλλαγή δεκαπεντασύλλαβων στίχων στην εβραϊκή και την ελληνική γλώσσα. Οι στίχοι ενώνονται σε δίστιχα που ομοιοκαταληκτούν – χαρακτηριστικό που έχουν τα γιαννιώτικα στιχολόγια. Το τραγούδι ακολουθεί τη φόρμα ερώτησης-απάντησης.

Adonai ata yadata, negdeha taavathi,
Μη μ' αφήνεις την ψυχή μου οχ τον κόσμο να χαθί.

El hai rahman, melech neeman.

2. Observe Sabbath, my Dear Child

This is a song of catechism, aiming to teach the importance of Sabbath's rest to Jewish people. It is addressed to a child.

*Observe Sabbath, my dear child
it is for your soul's sake
and be as certain as can be
this vow your child won't break.*

*The Sabbath with the Eternal Lord
our secret will be stood
that G*d the Master gave to us
only for our own good.*

Translation by Victoria G. Sabetai

3. Adonai ata yadata

Let not My Soul Be Lost in the World

This is a paraliturgical song about a childless man (apparently the poet) who longs to have children. The Romaniote Jews of Ioannina traditionally sang this song at *salamatia*, the eve of the circumcision ceremony. The poem is an acrostic – the 1st letter of each verse spells out the name of the poet, Yizhak Shemuel. It belongs to the Ioannina tradition of *stichoplakia*. *Stichoplakia* consist of distichs which rhyme. Their meter is iambic and they follow the call-response form. The song is also classified as one of the bilingual Romaniote Jewish poems, providing a sequence of verses in Hebrew and in Greek in alternation.

*Lord, You know that I have always stood before You.
O Lord, let not my soul be lost in the world [let me not
die childless].
Oh Living G*d, merciful King, trustworthy.*

Tsar umatsok metsa`uni, kol yamai mineurai.

Όλα τ'χω περασμένα, ένα είν' που με χαλνάζει.

El hai rahman, melech neeman.

Hasdeha yenhameni, bezeer`a shel kayema.
Για να μ'δεν χαθή οχ τον κόσμο το δικό μου τ'όνομα.

El hai...

Karathi mimaamakim, meerets meafelya.
Θεέ μου στο δικό σου χέρι είν' τα τρία τα κλειδιά.

Shamata le kol akar`a, ufitakta eth rahma.

Τούτο είν' το κλειδί το πρώτο, να το κράξω μ'όνομα.

Mimeromecha tiftach lanu et otsarcha atova.

Οι βροχές μας στον καιρό του νά'ρτουνε με νεδαβά.

Uvizman tehiyath amethim, yiftach eth kivrotheem.

Καθώς λέγει ο προφήτης: Eth ruhi eten bachen.

Ani maamin badonai uv moshe, uv toratoh.

Που κατέβη οχ τα ουράνια δε μπορώ να τ'αρνηθώ.

Lemaancha goalenu venomar aleluya.
Θεέ απ'την μεριά σου καρτερούμε λεφτεριά.

*Η μετάφραση του Εβραϊκού κειμένου έγινε από τον
Ραββίνο Ισαάκ Μιζάν.*

*Pain and sorrow have found me during the days of
my youth.
In my life I endured a lot but there is only one thing that
saddens me
Oh Living G*d, merciful King, trustworthy.*

*Your mercy comforts me with sperm that thrives.
For my name not to be lost from this world.*

Oh Living...

*I cried from the depths of the abyss from a distant land.
Dear G*d, the three keys are in your own hand (pro-
creation, beneficial rains and messianic liberation.)*

*You heard the voice of the barren woman and opened
her womb.
This is the first key, I will scream its name out of the
depths.*

*From the heavens above You will open Your good
treasury.
The beneficial rains to come in their time with
generosity*

*and at the time of the Resurrection of the dead opened
their graves.
As the prophet proclaims: I will give you my spirit*

*I believe in the Lord, in Moses, and in his Torah (His
Law).
I shall not deny what the prophet who descended from
the skies says about the Messiah.*

*For Your sake, our Savior let us sing Hallelujah.
Dear G*d, we supplicate you for a soon to be birth, this
is our fervent plea.*

*Translation from Hebrew to English: Mariangela Chatz-
istamatiou (based on the translation of the Hebrew
text to Greek by Rabbi Isaak Mizan)
Translation from Greek to English: Victoria G. Sabetai.*

4. Η Θυσία του Ισαάκ

Αυτό είναι ένα ακόμα τραγούδι που τραγουδιόταν από τους Ρωμανιώτες Εβραίους την παραμονή της τελετής της περιτομής. Έχει ως θέμα την ιστορία του πατριάρχη Αβραάμ που, για να αποδείξει την αφοσίωσή του στο Θεό, έπρεπε να θυσιάσει το μοναχοπαιδί του, τον Ισαάκ. Οι στίχοι του τραγουδιού είναι στην ελληνική γλώσσα. Οι λέξεις *Γιαραμπή* (Θεός) και *τζεχούθ* (ευλογία, χάρη) είναι στην αραβική και την εβραϊκή γλώσσα αντίστοιχα. Οι ζυγοί στίχοι επαναλαμβάνονται.

Γιαράμπη που είσαι στα ψηλά και
χαμηλά κοπάζεις
τα κρίματά μας μη τηράς και μη τα λογαριάζεις,

Τα κρίματά μου ρίξε τα σ' της θάλασσας το βάθη,
για το Τζεχούθ του Αβραάμ, στα λόγια σου εοστάθη.

Με δέκα δοκιμάσματα είναι δικιμασμένος,
στοις εβδομήντα δύο φυλές είναι
φανερωμένος,

Που του 'δωσε ο Θεός παιδί, στα γεράματά του,
όντ' ήταν εκατό χρονών, τ' αγάπησε η
καρδιά του.

Πήρε και το παιδάκι του με ξύλα φορτωμένο,
το μοναχό της μανάς του το πολυχαιδεμένο.

Πάνει να σφάζει το παιδί και το λαϊμό χαράζει
κι ο άγγελος οχ τους ουρανούς τρομαχτικά
τον κράζει.

4. The Sacrifice of Isaac

This is another song that Romaniote Jews sang at *salamatia*. It narrates the story of patriarch Abraham whom G*d ordered to sacrifice his son Isaac to prove his faithfulness to Him. The language of the lyrics is Greek. The word *τζεχούθ* (*tzeuhúth*: favor, grace) is in Hebrew and the word *Γιαραμπή* (*Yarabi*: G*d) in the Arabic language. The even verses are repeated. The performance practice of this song involves a characteristic slow vibrato of the voice on certain notes.

*G*d, You who dwell on the heights, and gaze on the earth down below,
look not upon my sins, reckon not into my sins to know.*

*Cast each of my transgressions into the bottom of the sea,
for the divine grace of Abraham, who obeyed Thy decree.*

*Abraham underwent ten searching tests, which are not concealed
to the seventy-two tribes among whom his name is
proudly revealed.*

*When Abraham was a very old man, G*d gave him a son.
He was then a hundred years old. He loved the boy, his
only one.*

*And he took his dear son Isaac, along with the wood he
cleaved;
his mother's only dearly loved child, for whom he now
grieved.*

*And just as he was about to slay his son, after having
marked his neck,
the angel of the Lord called out in terror to hold his hand
to check.*

Εσήκωσε τα μάτια του, γλέπει ένα κριγιάρι,
στα δέντρα ετσακώθηκε και πάεισε να το πάρει.

Η στάχτη του του κριγιαργιού, τα δυο τα κέρατά του,
τα πήρε Αφέντης ο Θεός και τα 'βαλε μπροστά του.

Το ένα ελαλήθηκε με αστραπές αντάμα,
τότες, εκείνον τον καιρό που δόθηκε το Γράμμα.

Και το άλλο θέλα λαληθή και να λευτερωθούμε
Παρακαλούμε τον Θεγό γλήγορα να το ιδούμε.

5. Νανούρισμα

Το τραγούδι αυτό είναι μια προτροπή για ύπνο.
Αποτελείται από δίστιχα στην ελληνική γλώσσα
και δεν έχει αναφορές στην εβραϊκή θρησκεία.
Ενδεχομένως να πρόκειται για τοπικό νανούρισμα
που τραγουδιόταν επίσης από χριστιανούς. Είναι
γραμμένο στο μακάμ Χατζάζ και η μελωδία του έχει
πολλά μελίσματα, σε αντίθεση με τις περισσότερες
ρωμανιώτικες μελωδίες, που είναι κατά κανόνα
συλλαβικές.

Νάνι-νάνι, νάνι-νάνι κι όπου το πονεί να γιάνει.

Έλα ύπνε και πάρε το και σε δυο ώρες πάλι φέρ' το
και σε δυο ώρες και σε τρεις
περιμένω να κοιμηθείς.

*Abraham lifted up his eyes and beheld a ram caught
by his horns in the thicket, it was his to take he thought.*

*The ashes of the ram, and his two horns as well,
G*d the Master took them, placed them before him to
foretell.*

*The one shofar is blown, together with a lightning streak,
then at the times when our Torah was given at Sinai's
peak.*

*And the other shofar is blown to make us totally free
We supplicate G*d to see it soon, this is our fervent plea.*

Translation by Mariangela Chatzistamatiou

5. Lullaby

This song is a prodding to sleep, without any
reference to Judaism. The lyrics are in the Greek
language and they are divided into distichs. Nani
nani is a common phrase for babies all over Greece,
which means "sleep." Therefore, it is possibly a
local lullaby, sung by Christians as well as by Jews,
attesting to the extent of the Jewish community's
assimilation. It is sung in the maqam Hijaz. While
most Romaniote songs are syllabic, this is quite
melismatic.

*Beddy Bye Beddy Bye and what hurts may say
goodbye.*

*Come, sleep, take my child but make sure to bring it
back to me in two hours or in three
I'll be waiting 'till he sleeps.*

Ύπνε που παίρνεις τα μικρά
έλα πάρε και τούτο
μικρό μικρό σου το 'δωσα
μεγάλο φέρε μου το.

Νάνι-νάνι, νάνι-νάνι κι όπου το ποεί να γιάνει.

Όταν σε γένναε η μάνα σου χρυσή ήταν η κοιλιά της
ζάχαρο μη γάλα έτρωγε σ' όλη τη γκαστριά της
όταν σε γένναε η μάνα σου ο ήλιος εκατέβη
και σου 'δωσε την ομορφιά και πάλι πίσω ανέβη.

Νάνι-νάνι, νάνι-νάνι κι όπου το ποεί να γιάνει.

7. Εξομολόγηση

Η μελωδία της «Εξομολόγησης» παραμένει άγνωστη μέχρι σήμερα. Ωστόσο, το κείμενο της «Εξομολόγησης» ταιριάζει με τις δύο μελωδίες που αποδίδονται στη «Θυσία του Ισαάκ». Αποφασίσαμε να χρησιμοποιήσουμε τη μελωδία της «Θυσίας του Ισαάκ» για τους στίχους της «Εξομολόγησης», ώστε να αναδειχθούν τόσο οι δύο μελωδίες, όσο και τα δύο κείμενα. Το τραγούδι είναι γραμμένο στο μακάμ Σαμπάχ. Στους στίχους της «Εξομολόγησης» βρίσκουμε κάποιες λέξεις τουρκικής προέλευσης (μिरαέτι: έλεος, ομέτι: έθνος, τζιβάπι: λόγος, απόκριση, ριτζιά: επιθυμία, αίτημα, ροσφέτι: δωροδοκία, ραγέτι: προτίμηση και μάλι: παρουσία). Οι λέξεις γισουρίν (βάσανα), τζεχουθ (ευλογία, χάρη) και κορμπάν (θυσία) είναι βραϊκές.

*Sleep, you who take the little ones
come and take this one too
I gave it to you very small
but grown up bring it soon.*

*Beddy Bye Beddy Bye and what hurts may say
goodbye.*

*When your mother gave birth to you her belly was from gold
Sugar and milk in pregnancy she ate the whole time long
When mother gave birth to you the sun came down to earth
it gave you all the beautiness and went back up again*

Beddy Bye, Beddy Bye and what hurts may say goodbye.

Translation by Victoria G. Sabetai

7. Confession

The melody of “Confession” is unknown until today. Yet the lyrics of “Confession” fit to the two transcribed melodies of “The Sacrifice of Isaac.” We decided to use the second given melody of “The Sacrifice of Isaac” for the lyrics of “Confession,” to highlight both melodies and both texts. This song is performed in the maqam Sabah. There are several Turkish words in the lyrics of the song, such as *μिरαέτι* (*miraéti*: mercy), *ομέτι* (*ométi*: nation), *τζιβάπι* (*tzivápi*: word, response), *ριτζιά* (*ritziá*: wish, request), *ροσφέτι* (*rosfétí*: bribery), *ραγέτι* (*rayéti*: preference) και *μάλι* (*máli*: property, fortune). The words *γισουρίν* (*yisurín*: trials and tribulations), *τζεχουθ* (*tzehúth*: favor, grace) and *κορμπάν* (*corbán*: sacrifice) are in Hebrew.

Γιαράμπη που είσαι στα ψηλά και χαμηλά κοιτάγεις
τα κριματά μου μην τηράς και μην τα λογαριάζεις.

Σκλάβος σου είμαι Γιαραμπή πολύ κριματισμένος
άμα από το θάρρο σου δεν είμαι απαριασμένος

Τι ένας είναι ο Θεός κι ένα είν' το όνομά του,
κι άντας ν' ανάψει η σκανιά του, ποιος να σταθή
ομπροστά του;

Καλότυχος ο άνθρωπος που δεν χαρεί τα νιάτα,
και πήγαν τα ποδάρια του όλο στην ίσια στράτα.

*G*d, you who reside in the heights
and observe the earth below
Stare not at my sins and take them not into consideration.*

*Almighty, I am your slave who
committed many transgressions
but I was not abandoned by your splendor.*

*Because there is only one G*d, he has one name
and when his fury bursts no one dares to stand before him.*

*Fortunate is considered the man who did not live a foolish
youth but his legs always walked on the road of virtue.*

Translation by Victoria G. Sabetai

ΣΕΦΑΡΑΔΙΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

8. Yo so venida de Brusa Έχω έρθει από την Προύσα

Μια κοπέλα αφηγείται τις δυστυχίες που τη βρήκαν
από τη στιγμή που συναντήθηκε με τον πασά. Στον
πρώτο στίχο μαθαίνουμε πως έρχεται από την
Προύσα, μια πόλη της Ανατολίας. Ο *Μπαλατάς* (ή
Μπαλατ) είναι μια γειτονιά κοντά στο Φανάρι στην
Κωνσταντινούπολη ή αλλιώς πρόκειται για την
αραβική λέξη που σημαίνει «πάτωμα από πέτρα».
Χρησιμοποιούνται επίσης η τουρκική λέξη *hal* (χάλι)
και η εβραϊκή *goral* (λαχείο). Η λέξη *keman* σημαίνει
«βιολί» στην τουρκική γλώσσα. Ενδεχομένως όμως
να πρόκειται για την ποντιακή λύρα, τον *κεμεντζέ*.
Το τραγούδι είναι στο μακάμ Ουσάκ.

Yo so venida de Brusa
el pasha turko me vido.
Dia de Lunes de manyana
djuzgos negros me djuzgaran.

*Έχω έρθει από την Προύσα
ο Τούρκος πασάς με είδε.
Ημέρα Δευτέρα το πρωί
κακές δίκες με δικάζουν.*

SEPHARDIC SONGS

8. Yo so venida de Brusa I Have Come from Brusa

A girl narrates the misfortunes that befell her after
her encounter with the pasha (provincial governor
of the Ottoman Empire). In the first verse she reveals
that she has come from Brusa, a city located in
Anatolia. Balata is a district in Istanbul (or maybe the
Arabic word for "stone floor"). Words in Turkish (*hal*:
mess) and in Hebrew (*goral*: lottery) are found in the
lyrics of the song. The name of a musical instrument,
keman (which means "violin" in Turkish, or maybe a
certain type of lyre, *kementzes*, found in the Pontus
region), is also mentioned. *Maqam Ussak* is applied
to the song.

*I have come from Brusa
the Turkish Pasha saw me.
Monday morning
bad trials I am being judged.*

Dia de Martes de manyana
kon un keman en la mano.
Una madre vieja tengo,
madre mia, mi kerida.

Ija mia mi kerida,
ni kon malas ni kon byenes,

apozí en Balata
kon el me keria yevar.

El djuzgo ya me salyo
non los pude deportar.
Otro djuzgo me salyo,
dos delante, dos detras.

La ire a saludar
eskapame de este hal.

no te puedo eskapar,
al goral te vo echar.

Ημέρα Τρίτη το πρωί
με ένα βιολί στο χέρι.
Μια μητέρα ηλικιωμένη έχω,
μάννα μου αγαπημένη.

Κόρη μου αγαπημένη,
ούτε με δυσκολίες ούτε με
ευκολίες,
σταμάτησα στον Μπαλατά,
μαζί του ήθελε να με πάρει.

Μου βγήκε άλλη μια δίκη,
δεν μπόρεσα να τις αποφύγω.
Άλλη μια δίκη βγήκε,
δύο μπροστά και δύο πίσω.

Πήγα να την χαιρετήσω,
να δραπετεύσω από αυτό το χάλι.

Δεν μπορώ να σε φυγαδεύσω
θα σε ρίξω στον κλήρο.

Tuesday morning
with a violin in hand.
My mother is old,
mother, my dear mother.

My dear daughter,
without difficulties or conveni-
ences,
I stopped in Balata and
he wanted to take me with him.

A trial came up,
I couldn't avoid them.
Another trial came up,
two trials and another two.

I went to say goodbye [to my
mother],
and escape from this mess.
I cannot help you escape,
I am going to put a bid on you.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΓΕΝΝΑΣ ΠΑΙΔΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

SONGS OF BIRTH CHILDREN'S SONGS

9. Biva biva Palestina Ζήτω Ζήτω η Παλαιστίνη

Στην αυγή του 20^{ου} αιώνα το σιωνιστικό κίνημα άρχισε να εξαπλώνεται στον εβραϊκό πληθυσμό της Ελλάδας. Το τραγούδι αυτό πιθανόν να διδασκόταν στο σχολείο της Ταλμούδ Τορά, στα πλαίσια της κατήχησης. Η μισή μελωδία είναι ίδια με αυτή του τραγουδιού «Ήταν ένας γάιδαρος με μεγάλα

9. Biva biva Palestina Long Live Palestine

At the turn of the 20th century, the Zionist movement spread across Greece. This is a song of catechism, which was probably taught at the Talmud Tora school, an equivalent to the Christian Sunday schools. Half its melody is also found in the Greek children's song, "Ήταν ένας γάιδαρος με

αυτιά». Η πρακτική της προσαρμογής δημοφιλών μελωδιών της εποχής σε διαφορετικούς στίχους ονομάζεται *contrafactum* και ήταν πολύ δημοφιλής στη Θεσσαλονίκη του Μεσοπολέμου.

μεγάλα αυτιά” (“There was a donkey with big ears”). Therefore, this is a good example of *contrafactum*: the singing of the melodies of popular songs using different texts, a very popular practice in mid-war Thessaloniki.

Biva biva Palestina
Esta tyera karesimos,
todos los djudios sufrimos.

Ζήτω, ζήτω η Παλαιστίνη
αυτήν την γη λαχταρούμε,
όλοι οι Εβραίοι υποφέρουμε.

*Long live Palestine
this land that we long for
all the Jewish people, we are
suffering.*

A la fin salvasyon ya tu vimos.

Στο τέλος σωτηρία θα μας δώσεις.

*At the end, You will give us
salvation.*

Rey de los reyes ke es el Dyo

Βασιλιά των βασιλέων που είναι
ο Θεός
μας έδωσε την γη που μας
υποσχέθηκε.

*King of Kings that is G*d
He gave us the land that he
promised us.*

el mos dio la tyera ke mos
prometyo.

10. A la kama me va echar Στο κρεβάτι μου θα πέσω

Είναι μια βραδινή προσευχή στο Θεό
(που αναφέρεται ως Αδονάι).

10. A la kama me va echar When I Lay in Bed

This is a bedtime prayer, a praise to G*d (Adonai).

A la cama me va echar
kon el nombre de Adonai.
Adonai muestro senyor
non ay otro mas mijor.

Στο κρεβάτι μου θα πέσω
τον Θεό θε να καλέσω.
Θεέ, κύριέ μας
δεν υπάρχει μεγαλύτερος άλλος
κανένας.

*When I lay in bed
I call on G*d
G*d, our Lord
No one is greater.*

11. La kosejika de la moshka Το παραμυθάκι της μύγας

Πρόκειται για ένα παραμυθάκι το οποίο αφηγούνταν οι μητέρες για να γελάσουν τα παιδιά τους. Ο Δαβίδ Σαλιέλ, ο σημερινός πρόεδρος του Κεντρικού Ισραηλτικού Συμβουλίου της Ελλάδας και της Ισραηλτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, θυμάται τη θεία του Κλαίρη να αφηγείται το παραμυθάκι...

11. La kosejika de la moshka The tale of the fly

“La kosejika de la moshka” is a short tale told by mothers to make their kids laugh. David Saltiel, the present president of the Jewish Community of Thessaloniki and of the Central Board of Jewish Communities in Greece, remembers his aunt Claire narrating it to him.

I si me dizes si, i si me dizes no
la konsejika de la moshka te la
va kontar.
A la vida de Sir, de un rey,
este rey se kago en un papel

I lo komitesh tu i el!

Είτε μου πεις ναι, είτε μου πεις όχι
το παραμυθάκι της μύγας θα
σου το πω.
Στην ζωή ενός Σερ, ενός βασιλιά,
αυτός ο βασιλιάς, χέστηκε πάνω
στο χαρτί
και το έφαγες εσύ και αυτός!

Whether you say yes, whether
you say no, the tale of the fly I am
going to tell you.
During the life of a Sir, of a king,
that king pooped on a piece of
paper
and you and him ate it!

12. El kanto del gayo Το τραγούδι του κόκκορα

Είναι τραγούδι της γέννας. Στους στίχους βρίσκουμε
μερικές τουρκικές λέξεις: *kushak* (ζώνη), *bel* (μέση)
και *fezizika* (φεσάκι – η κατάληξη *-ika* είναι στην
ισπανοεβραϊκή γλώσσα). Ο ρυθμός του τραγουδιού
είναι αυτός του ελληνικού παραδοσιακού
καλαματιανού.

Kanta, gayo, kanta,
ke ya va amaneser!
Si durmish, parida,
kon byen vos despertesh.

El gayo keriya
una kamizika,
ke byen le yakishea
en sus karnezikas!

El gayo keriya
y un kushakito,
ke byen le yakishea
kon su beliziko!

El gayo keriya
una fezizika
ke byen le yakishea
en su kavesikalo!

Τραγούδα, κοκκορικό, τραγούδα
γιατί θα ζημερώσει!
Ετοιμόγεννη σαν κοιμηθείς,
με το καλό θε να ξυπνήσεις.

Ο κοκκορικός ήθελε
ένα πουκαμισάκι,
που ωραία θα ταιριάζει
στο μικρό του σωματάκι!

Ο κοκκορικός ήθελε
μια μικρή ζωνούλα
που ωραία θα ταιριάζει
στην μικρή του τη μεσούλα!

Ο κοκκορικός ήθελε
ένα μικρό φεσάκι
που ωραία θα ταιριάζει
στο μικρό του κεφαλάκι!

12. El kanto del gayo The Cockerel Song

This is a song of childbirth. The lyrics contain some
words in Turkish: *kushak* (belt), *bel* (waist) and *fez-
izika* (fez: a word in Turkish with the Judeo-Spanish
ending *-ika*). The song is in the 7/8 meter of the
Greek *kalamatianos* dance meter of 7/8.

Sing, cockerel, sing
dawn is coming!
If you sleep, young mother,
may you wake in joy.

The cockerel wanted
a little shirt
that would nicely fit
his little body.

The cockerel wanted
a little belt
that would nicely fit
his little waist!

The cockerel wanted
a little fez
that would nicely fit
his little head!

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

13. La princesa y el segador

Η πριγκίπισσα και ο θεριστής

Αυτή η ρομάντζα έχει ως θέμα την ιστορία μιας πριγκίπισσας που ο βασιλιάς και πατέρας της την φυλάει σε έναν ψηλό πύργο, προφανώς με σκοπό να κανονίσει γι' αυτήν ένα καλό γάμο με κάποιον της τάξης της. Ωστόσο, τα σχέδιά του καταστρέφονται όταν η πριγκίπισσα βλέπει από το παράθυρο έναν θεριστή, τον ερωτεύεται κεραυνοβόλα και του εκφράζει τον έρωτά της. Η αριστοκρατίσσια που ερωτεύεται έναν άντρα χαμηλής κοινωνικής τάξης είναι ένα αρκετά συνηθισμένο θέμα στις σεφαραδίτικες ρομάντζες. Το τραγούδι είναι γραμμένο στα μακάμ Τσαρκακιάχ και Χιτζάζ.

Una ija tyene el rey
una ija regalada,

la metio en altas tores
por tenerla byen guardada.

Un dia por las kalores
parose a la ventana.

Vido venir un segador
segando trigo i sebada.

“Asi biva el segador
ke la mi alma vos ama.”

Ke le sembres el trigo
y le akoijas la sebada!

*Μία κόρη έχει ο βασιλιάς
μια κόρη μονάκριβη,*

*την έβαλε σε ψηλούς πύργους
για να την έχει καλά φυλαγμένη.*

*Μία μέρα που είχε ζέστες
βγήκε στο παράθυρο.*

*Είδε να έρχεται ένας θεριστής
θερίζοντας σπάρια και κριθάρι.*

*«Έτσι ζούσε ο θεριστής,
στην καρδιά μου που σας αγαπά».*

*Που σπέρνεις το σπάρια
και μαζεύεις το κριθάρι.*

WEDDING SONGS

13. La princesa y el segador

The Princess and the Harvester

In this romanza the king keeps his only daughter well-guarded in a high tower, obviously to arrange for her a marriage with a man of her class. Yet one day the princess approaches the window and sees a harvester working. She falls in love immediately and expresses her love to him. The theme of a woman of high social class pursuing a man of lower class is not uncommon in the Sephardi romanzas. The maqams Cargah and Hijaz are used in this song.

*The king has a daughter
a precious only daughter.*

*He put her in a tall tower
to keep her safe.*

*One hot day
she came to the window.*

*She saw a harvester coming
who was reaping wheat and barley.*

*“This is how the harvester lived,
and my heart loves you.”*

*That you sow the wheat
and you reap the barley.*

14. Yo boli de foja en foja

Πέταξα από φύλλο σε φύλλο

Αυτό το τραγούδι συνόδευε τη νύφη στο σπίτι της, μετά από το τελετουργικό μπάνιο (*μίκβε*) και πριν την γαμήλια τελετή. Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι αυτός του ελληνικού παραδοσιακού συρτού, ενός χορού που είναι δημοφιλής σε πολλά μέρη της Ελλάδας και ακούγεται συχνά σε γαμήλιους εορτασμούς. Το τραγούδι είναι γραμμένο στα μακάμ Hijaz και Iraqi.

Kuando yo del banyo vengo,
del banyo de la djuderia,
i tantas rozas y tantas klavinas
debasho de su kamiza.

Yo boli de foja en foja,
para alkansar una novya galana.
I linda novya, de ande bolatesh?
El mas lindo novyo alkansatesh.

Yo boli de foja en foja,
para alkansar una linda novya.
I linda novya, de ande vinitesh?
El mas lindo novyo alkansatesh.

15. La galana y el mar *H ωραιά και η θάλασσα*

Αυτό το επιθαλάμιο τραγούδι συνόδευε το τελετουργικό μπάνιο (*μίκβε*) της νύφης πριν το γάμο. Είναι ένα από τα πιο μελωδικά και γνωστά παραδοσιακά σεφραδαίτικα τραγούδια του γάμου, που δεν έλειπε ποτέ από τους εβραϊκούς γάμους της Θεσσαλονίκης. Οι πολλοί συμβολισμοί που βρίσκονται στους στίχους εκφράζουν έναν αόριστο, ωστόσο ξεκάθαρο, ερωτισμό.

14. Yo boli de foja en foja

I Flew from Leaf to Leaf

This song was sung on the bride's way to her home, after the purifying ceremonial bath (*mikve*), that took place before the wedding ceremony. The song is in the Greek *syrtos* dance meter, which is popular in many regions of present-day Greece and common to Greek wedding feasts. The song is in the Hijaz and Iraqi maqams.

*When I come from the baths,
from the Jewish baths,
with so many roses and carnations
under her dress.*

*I flew from leaf to leaf,
to reach my elegant bride.
Oh lovely bride, from where did you fly?
You caught the most handsome groom.*

*I flew from leaf to leaf,
to reach my beautiful bride.
Ah, lovely bride, from where did you come?
You caught the most handsome groom.*

15. La galana y el mar *The Beauty and The Sea*

This epithalamium was sung on the day of the bride's ceremonial bath (*mikve*). It is one of the most lyrical and well-known songs of the rich Sephardic Jewish wedding repertoire and it belonged to a group of standard wedding songs in Thessaloniki. The song is full of symbolism that expresses an abstract although obvious eroticism.

Ya salyo de la mar la galana
kon su vestido al i blanco.
Ayde! ya salyo de la mar.

Entre la mar i el río,
mos kresyo un arvol de bembriyo.
Ayde! ya salyo de la mar.

Entre la mar i la arena,
mos kresyo un arvol de kanela.

Ayde! ya salyo de la mar.

La novya se va ir al banyo,
el novyo ya la esta asperando.
Ayde! se va ir al mar.

Αναδύθηκε η ωραία από τη θάλασσα
ντυμένη στα λευκά.
Άιντε, βγήκε από την θάλασσα!

Ανάμεσα στην θάλασσα και στο ποτάμι
άνθισε μία κυδωνιά.
Άιντε, βγήκε από την θάλασσα!

Ανάμεσα στην θάλασσα και στην
αμμουδιά
άνθισε μια κανελιά.
Άιντε, βγήκε από την θάλασσα!

Η νύφη θα πάει στο λουτρό,
ο γαμπρός την περιμένει.
Άιντε, θα πάει στην θάλασσα!

*The beauty rose from the sea
dressed all in white.
Hurrah! She rose from the sea!*

*Between the sea and the river
a quince tree bloomed.
Hurrah! She rose from the sea!*

*Between the sea and the shore
a cinnamon tree bloomed.*

Hurrah! She rose from the sea!

*The maid went to take a bath,
the groom is awaiting.
Hurrah! She went to the sea!*

16. Kazada kon un viejo Παντρεμένη μ' έναν ηλικιωμένο

Αυτή η ρομάντζα έχει ως θέμα την ιστορία του αταίριαστου γάμου ενός εκατόχρονου (101 χρονών σε κάποιες παραλλαγές) και μιας δεκαεξάχρονης κοπέλας. Σύμφωνα με τον συνθέτη Αλμπέρτο Χέμσι, είναι μια από τις πιο όμορφες και παλιές ρομάντζες που είχε βρει. Ωστόσο, τη συναντάμε μόνο στην ανατολική σεφαραδίτικη παράδοση, που σημαίνει πως μάλλον δεν έχει προέλευση από την Ισπανία, αλλά δημιουργήθηκε μετά το 1492. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που συνέλεξε ο Χέμσι, η συγκεκριμένη ρομάντζα κατατάσσεται στα τραγούδια του γάμου ή στα ναουρίσματα. Η λέξη *mazal* (τύχη) είναι εβραϊκή.

Kyen kiere tomar konsejo, venga
ande mi se lo dare:
Kyen kiere kazar kon mosa, ke no
se aspere a la vejes.

Όποιος θέλει συμβουλή, να έρθει σε
εμένα να του την δώσω:
Όποιος θέλει να παντρευτεί υπηρέτρια,
να μην περιμένει τα γεράματα.

*Whoever needs some advice, let them
come to me:
Whoever wants to marry a maid,
should not wait until old age.*

16. Kazada kon un viejo Married to An Elderly Man

This romanza tells us about a mismatched couple, a centenarian man (in some versions, he is one hundred and one years of age) and his unhappy wife, a sixteen-year-old girl. According to composer Alberto Hemsí, this romanza was “one of the most beautiful and ancient pieces” he had ever collected. However, it is found only in the Eastern Sephardi tradition, so it is likely that it is not of Spanish origin and that it was created after the Jewish expulsion from Spain. Some of Hemsí’s interviewees recollect that this romanza was sung at wedding ceremonies, while others classify it as a lullaby. The word *mazal* (fortune), found in the lyrics of the song, is in Hebrew.

Por mi lo digo, el mezkino, ke de syen anyos kazo el, kazo kon una sinyora ke no tyene los diez y sesh.

El dia de la su boda venid veresh ke fue a pensar.

Pejne de oro tomo en su mano sus kaveyos fue a peynar. En la su mano derecha yevava un espejo kristal, kon el se viya su puerpo i su lindo asemejar. Bendizyendo al Dyo de syelo ke tan linda la fue a kriad, maldizyendo a padre i madre ke kon un viejo la fue a kazar.

La ninya kiere djuguetes i el viejo kiere folgar.

Por ayi paso Andarleto i se desharia de pasar.

Yorava la blanka ninya de lagrimas de velutad.

“Ke yorash blanka ninya, de lagrimas de velutad?”

“Yoro por mi negra ventura i por mi negro mazal.

El mi padre, syendo riko, kon un viejo me fue a kazar.”

Για εμένα το λέω, τον δυστυχή, που παντρεύτηκα εκατό ετών, Παντρεύτηκα με μία κυρία που δεν είναι ούτε δεκαέξι ετών.

Την ημέρα του γάμου του, ελάτε να δείτε τι πήγε να σκεφτεί.

Χτένα χρυσή πήρε στο χέρι, τα μαλλιά της πήγε να χτενίσει. Στο δεξί της χέρι κρατούσε έναν κρυστάλλινο καθρέπτη, σε αυτόν έβλεπε το σώμα της πόσο όμορφο ήταν. Ευλογούσε τον ουράνιο Θεό που την έπλασε τόσο όμορφη, καταριόνταν τον πατέρα και την μητέρα που την πάντρεψαν με ηλικιωμένο.

Το κοριτσάκι θέλει παιχνιδάκια, και ο ηλικιωμένος θέλει να πλαγιάσει.

Από κει πέρασε ο Ανταρλέτο και του επέτρεψαν να περάσει.

Έκλαιγε η αθώα κοπέλα με δάκρυα γεμάτα γινάτι.

«Γιατί κλάις όμορφη κοπέλα, με δάκρυα γεμάτα γινάτι;»

«Κλαίω για την μαύρη μου μοίρα και για το κακό μου ριζικό.»

Ο πλούσιος πατέρας μου, με ένα γέρο με πάντρεψε.»

I am saying all this for myself, the miserable one, that I got married a hundred years old of age, married to a woman that is not sixteen years old.

The day of his wedding, come and see, he started thinking.

She held a comb made of gold, her hair started brushing. On her right hand she holds a crystal mirror, she saw how beautiful her body is. Blessing the G*d in the sky that made her so beautiful, cursing her father and mother that made her marry and old man.

The young girl wants to play and the old man wants to rest.

Andarleto passed by and was allowed to.

The pale girl was crying tears of obstinacy.

“Why are you crying pale girl, tears of obstinacy?”

“I cry for my bad fortune and for my bad luck.

My father, being wealthy, to an old man got me married.”

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΤΙΣΑ ΜΠΕ ΑΒ

SONGS RELATED TO THE TISHA BE-AV

Το Τισά μπε Αβ είναι μέρα θρήνου για την καταστροφή του πρώτου και του δεύτερου Ναού του Σολομώντα. Στη Θεσσαλονίκη οι γυναίκες ανέβαιναν στις ταράτσες των σπιτιών και αυτή που είχε την πιο γλυκιά και πιο θλιμμένη φωνή τραγουδούσε μοιρολόγια. Το έθιμο αυτό ξεκινούσε μια εβδομάδα πριν το Τισά μπε Αβ.

17. Los syete hijos de Hanna

Οι επτά γιοι της Χάνα

Πρόκειται για την αφήγηση του ηρωικού θανάτου των επτά αδερφών που βασανίστηκαν και σκοτώθηκαν από τον βασιλιά Αντίοχο τον Επιφανή, διότι αρνήθηκαν να αλλάξοπιστήσουν. Όταν έμαθε το νέο, η δύστυχη μητέρα τρελάθηκε και αυτοκτόνησε. Αυτή η ιστορία βρίσκεται στο Βιβλίο των Μακκαβαίων II, 7.

Syete ijos tyene Hanna
Hanna la buena djudia.
Los mando a yamar el rey,
a todos syete en un día.

“Ven aki, ijo de Hanna,
Hanna la buena djudia.
Te dare la mia korona,
asentate en la mia siya.”

“Yo no kiero su korona
ni me asento en la su siya.
Yo no pyedro mi Ley Santa
ni entro en la falsa.”

Ya travo la su espada
la kavesa la kortariya.

Επτά γιους έχει η Χάνα
Χάνα, η καλή Εβραία.
Ο βασιλιάς έστειλε να τους καλέσουν,
και τους επτά σε μία ημέρα.

«Έλα εδώ γιε της Χάνα
Χάνα, η καλή Εβραία.
Θα σου δώσω την κορώνα μου
και θα καθίσεις στον θρόνο μου.»

«Δεν θέλω την κορώνα σου,
ούτε να καθίσω στον θρόνο σου.
Δεν θα απαρνηθώ τον Ιερό Νόμο,
ούτε θα ζήσω μέσα στο ψεύδος.»

Ο βασιλιάς τράβηξε το σπαθί του
και του έκοψε το κεφάλι.

Tisha be-Av is the day of mourning for the destruction of the First and Second Holy Temples. In Thessaloniki, the women went to the *taratsa* (the roof-decks of the houses) and the one who was gifted with a sad and sweet voice sang dirges. The singing of dirges should start a week before the Tisha be-Av.

17. Los syete hijos de Hanna

The Seven Sons of Hana

This song narrates the heroic death of seven brothers who were tortured and killed by king Antiochus Epiphanes, because they refused to worship the Greek Gods. After their death their poor mother Hanna loses her mind and commits suicide. The story is found in *Maccabees II, 7*.

*Hannah has seven sons,
Hannah, the good Jewess.
The king sent for them,
all seven in one day.*

*“Come here, son of Hannah,
Hannah, the good Jewess.
I will give you my crown
and you can sit on my throne.”*

*“I do not want your crown,
nor to sit on your throne.
I will not give up my Holy Law
or commit any falsehoods.”*

*The king drew his sword,
and cut off his head.*

Mando yamar al segundo
Al segundo ke teniya.

“Ven aki, ijo de Hanna...
...asentate en la mia siya.”

“Yo no kiero su korona...”

...la kavesa la kortariya.

...

Mando yamar al de syete
I el de syete ke teniya...

“Yo no kiero su korona...”

...la kavesa la kortariya.

Esto vido la madre negra,
al tejado suviriya,
se rojo de ayi abasho
i tambyen se muerirya.

Έστειλε να καλέσουν τον δεύτερο γιο,
και ο δεύτερος γιος ήρθε...

«Έλα εδώ γιε της Χάνα...
...βα καθίσεις στον θρόνο μου.»

«Δεν θέλω την κορώνα σου...».

... του έκοψε το κεφάλι.

...

Έστειλε να καλέσουν τον έβδομο γιο,
και ο έβδομος γιος ήρθε...

«Δεν θέλω την κορώνα σου...».

... του έκοψε το κεφάλι.

Όταν τα είδε αυτά, η φτωχή μίνα
σκαρφάλωσε στην σκεπή,
έπεσε στο έδαφος
και πέθανε κι εκείνη.

*He sent for the second son,
and the second son came.*

*“Come here, son of Hannah...
...and you can sit on my throne.”*

“I do not want your crown...”

...and cut off his head.

...

*He sent for the seventh son,
and seventh son came...*

“I do not want your crown...”

...and cut off his head.

*When she saw all this, the poor
mother,
she climbed up on the roof.
She threw herself to the ground,
and she also died.*

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

18. El incendio de Salónica

Η πυρκαγιά της Θεσσαλονίκης

Το καλοκαίρι του 1917, στη διάρκεια του Α΄ Παγκόσμιου Πόλεμου και μετά από μια μακρά περίοδο ξηρασίας, μια καταστροφική φωτιά μαινόταν επί δύο μερόνυχτα στην Θεσσαλονίκη, ενισχυμένη από τον τοπικό δυτικό άνεμο Βαρδάρη. Η πυρκαγιά κατέστρεψε τα τρία τέταρτα του ιστορικού κέντρου της πόλης. Όπως αναφέρεται

SONGS WITH REFERENCES TO THESSALONIKI

18. El incendio de Salónica

The Great Fire of Salónica

In the summer of 1917, during World War I and after a long period of drought, a destructive fire broke out and raged for two days, fueled by the city’s strong local west wind known as Vardaris. Almost three quarters of the historical center of Thessaloniki went up in flames. As mentioned in the lyrics of the song, the homeless were transported to camps at

στους στίχους του τραγουδιού, οι κάτοικοι του κέντρου μεταφέρθηκαν σε καταυλισμούς με σκηνές λίγο έξω από την πόλη. Στους στίχους του τραγουδιού αναφέρονται τρεις περιοχές της Θεσσαλονίκης: (α) η τουρκική συνοικία *Agua Mueva* (*Νέα Πηγή – Yeni Su* στην τουρκική γλώσσα), απ' όπου ξεκίνησε η πυρκαγιά, (β) το *Beyaz Kule* (ο *Λευκός Πύργος*), στην ανατολική πλευρά της πόλης, όπου σταμάτησε η φωτιά, και (γ) το *Ντουντουλάρ*, τα σημερινά *Διαβατά*, όπου ήταν το στρατόπεδο των Εγγλέζων στρατιωτών. Στη συγκεκριμένη παραλλαγή του τραγουδιού η πυρκαγιά αποδίδεται στην οργή του Θεού, επειδή η νεολαία δεν τηρούσε την αργία του Σαββάτου. Το τραγούδι είναι γραμμένο στο μακάμ Ουσάκ.

Dia de Saba la tadre
la orika dando dos,
fuego salio a l'Agua Nueva,
a Beyaz Kule kedo.

Las palombas van volando
azyendo estruysion.
Las musikas van yorando,
l'ashugar se les kemo.

Entindyendo mansevikos
los pekados de Saba.
S'ensanyo el Patron del Mundo,
mos mando a Dudular.

Ημέρα του Σαμπάτ το βράδυ
το ρολογάκι χτυπούσε δύο
φωτιά υψώθηκε στην *Αγουα Νουέβα
και στο **Μπεγιάζ Κουλέ σταμάτησε.

Τα περιστέρια πετάνε
κάνοντας σαματά.
Οι υπηρέτριες κλαίνε,
η προίκα τους κήκε.

Κατάλαβαν οι νέοι
τις αμαρτίες του Σαββάτου.
Τις έμαθε ο Θεός
και μας έστειλε στα Διαβατά.

* Εβραϊκή συνοικία.
** Λευκός Πύργος.

the outskirts of the city, where they lived in tents. Three locations of the city are mentioned in the song: a) the *Agua Mueva* Turkish quarter (*Yeni Su* in the Turkish language, which means “New Spring”), from where the fire started, b) *Beyaz Kule* (which means “White Tower”), the city’s emblematic monument at the eastern part of the historic center, and also the place where the fire ceased, and c) *Dudular*, today’s *Diavata* district, where the camp of the English troops was. In this version of the song the fire was attributed to G*d’s rage because the youth did not comply with the teachings of the Sabbath rest. Maqam Ussak is applied to the song.

On Saturday evening
the little clock stroke two,
the fire rose at *Agua Nueva
and it stopped at **Beyaz Kule.

The pigeons are flying
making mayhem.
The maids are crying
for their dowry got burned.

The young men realized
the sins of Saturday.
G*d found out about them
and sent us to ***Diavata.

* Jewish quarter.
** The White Tower.
*** Diavata is a an area outside of
Thessaloniki.

19. Yedi Kule veras en paseando

Καθώς περνάς, θα δεις το Γεντί Κουλέ

Το τραγούδι προφανώς δημιουργήθηκε μετά το 1898, έτος της μεταφοράς των φυλακών της Θεσσαλονίκης από το Λευκό Πύργο στο Γεντί Κουλέ, στο Επταπύργιο.

Το Γεντί Κουλέ περιγράφεται ως περιτριγυρισμένο από «ψηλά βουνά» (*altas montanyas*): το σημείο αυτό του τραγουδιού μάλλον αναφέρεται στο γειτονικό δάσος του Σέιχ-Σου. Στους στίχους του τραγουδιού βρίσκονται διάσπαρτες τουρκικές (*hal*: χάλι, *budrum*: υπόγειο, φυλακή, *aman*: έλεος), εβραϊκές (*kehila*: συναθροίση) και ελληνικές (καλέ) λέξεις. Στη συγκεκριμένη εκδοχή χρησιμοποιήθηκε το μακάμ Σεγκιάχ.

19. Yedi Kule veras en paseando

On Your Way, You Will See Yedi Kule

The song was composed after 1898, when the prisons of Thessaloniki were transported from the *Bezas Kule* (the White Tower, located by the seafront) to the *Yedi Kule*, at the *Heptapyrgion* ("Seven Towers") quarter, at the north-eastern end of the city and far from the city center.

The words *altas montanyas* ("high mountains") probably indicate the *Seikh Su* ("The Seikh's Fountain") forest, which is very close to *Yedi Kule*. Words in Turkish (*hal*: mess, *budrum*: basement, prison, *aman*: mercy), in Hebrew (*kehila*: congregation) and in Greek (*kale*: good) are found in the lyrics. Maqam Segah is applied to the song.

Yedi Kule veras en passeando
d'altas montanyas sorateado.

*Καθώς περνάς, θα δεις το Γεντί Κουλέ
από ψηλά βουνά περιτριγυρισμένο.*

*As you pass by you will see Yedi Kule
surrounded by tall mountains.*

En la prizon esto por ti atado
en el budrum yoro desmasalado.

*Στη φυλακή για σένα είμαι κλεισμένος
και στο μπουτρούμι κλαίω
απεγνωσμένος.*

*I am locked up in jail because of you
and in a cell I cry in despair.*

Yo en la prizon tu en las flores
sufro de korasson kero ke yores.

*Στην φυλακή εγώ, κι εσύ στα άνθη,
η καρδιά μου πονά, θέλω κι εσύ
να κλάψεις.*

*I am in jail, you in a garden
my heart is in pain and I want you
to suffer.*

Lor el Yedi Kule ven passeando,
mira en que hal yo sto passando.

*Από το Γεντί Κουλέ σαν περάσεις,
θα δεις σε τι χάλι βρίσκομαι.*

*If you pass by Yedi Kule,
you will witness the terrible
condition I'm in.*

Las kadenas en los pies a mi me
estrechan

Οι αλυσίδες στα πόδια μου με σφίγγουν,

My chained legs are hurting me,

Komer komo las gayinas a mi me echan.

Μου πετάνε αποφράγια όπως στις κόττες,

I am thrown here and there like trash.

No puedo mas vivir como un cadavre
me vo a mourir kreio de ambre.

Δεν μπορώ άλλο να ζω σαν το πτώμα,
νομίζω πως θα πεθάνω από την πείνα.

*I cannot live like a cadaver
and I think I will die of hunger.*

Aman, no me kantes kantigas tristes
va kemate kon gas por lo ke izites.

Αμάν, μην μου τραγουδάς θλιμμένα τραγούδια,
πήγαινε να καείς με γκάζι για όσα έχεις κάνει.

*Aman, don't sing to me sorrowful songs,
go and set yourself on fire for all the pain you have caused me.*

Topates embezi un riko ombre
no kero mas saver ni de tu nombre.

Έμαθα πως βρήκες έναν πλούσιο άνδρα,
δεν θέλω πια να ξέρω μίγτε το όνομά σου.

*I heard that you have found a wealthy man,
I don't even want to know your name.*

Fostaniko preto kale azerte
y a la kehila echar aceite.

Ένα φουστάνι μαύρο τώρα ράψε
και στην συναγωγή πήγαινε λάδι να βάλεις.

*Order a black dress
and go to the Kehilà to pour oil to the lamp.*

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ SONGS FOR THE HOLOCAUST

20. Θεσσαλονίκη μου γλυκειά

Στίχοι: άγνωστος στιχουργός
Μουσική: Μάρκος Βαμβακάρης
Σύμφωνα με τον ελληνικής καταγωγής Ισραηλινό τραγουδιστή Γεουδά Πόλικερ (ή Λεωνίδα Πολικάρη), η μελωδία ανήκει στο ρεμπέτικο τραγούδι «Θυμήθηκα το Δώδεκα» του Μάρκου Βαμβακάρη. Σύμφωνα με τον Αλμπέρτο Ναρ, η μελωδία του τραγουδιού ανήκει στο ρεμπέτικο τραγούδι «Στης Σαλονίκης τα στενά» του Βασίλη Τσιτσάνη.

20. Sweet Thessaloniki

Lyrics: unknown
Melody: Markos Vamvakaris
According to Yehuda Poliker (Leonidas Polikaris), the Israeli singer of Greek origin, the song borrowed its melody from the rebetiko song "Θυμήθηκα το Δώδεκα" ("I recalled 1912") by Markos Vamvakaris. According to Alberto Nar, the melody of this song belongs to the rebetiko song "Στης Σαλονίκης τα στενά" ("On the narrow roads of Saloniki") by Vasilis Tsitsanis.

Θεσσαλονίκη μου γλυκιά,
πατρίδα δοξασμένη,
αχ πότε θα'ρθει ο καιρός
να ζούμε ενωμένοι.

Και να σου πω τα βάσανα
που τράβηξα εκεί πέρα,
στης Πολωνίας τα κελιά
στο *λάγκερ νύχτα-μέρα.

Βαρούσαν ανάνδρα, σκληρά,
ως που η καρδιά ματώνει.
Και καίγαν γυναικόπαιδα
οι μαύροι δολοφόνοι.

Σαν τα ζουρλά μας ντύσανε
με μπλε και άσπρες ρίγες.
Κι απ' τον καημό τ' αδέλφια μας
έπεφταν σαν τις μύγες.

Κι εσείς παιδιά της λευτεριάς
που μάθατε το δράμα,
'ξοντώσατε τον φασισμό.
Σας το αφήνω τάμα.

*στρατόπεδο συγκέντρωσης

21. Siete dias enserados **Επτά ημέρες έγκλειστοι**

Στίχοι: David Haim

Μουσική: παραδοσιακό-αγνώστου
Το διάστημα που βρισκόταν στο
Άουσβιτς ο Δαβίδ Χαΐμ έγραψε ένα
ποίημα. Ένας μουσικός, ο Γιακώβ, το
προσάρμοσε ώστε να ταιριάζει στη
μελωδία του τουρκικού τραγουδιού

*Sweet Thessaloniki
my glorified homeland,
oh! when will the time come
of our reunion.*

*So that I can tell you the torments,
which I suffered up there,
in the cells of Poland,
in the concentration camp, day and night.*

*They were beating us hard, cowardly,
until our heart bled
and they were burning women and children,
those black killers.*

*They had us dressed like lunatics
in blue and white stripes
and in deep longing,
our brothers dropped like flies.*

*And you, children of freedom,
that you now know the truth
eliminate fascism.
I beg of you.*

21. Syete dias enserados **Seven Days Locked Up**

While in Auschwitz, David Haim wrote this
poem and a musician named Yakov adapted it
and set it to the melody of the Turkish song
"Indim Havuz Basina" or "Gelemem ben" or
"Gelmenden". There are words in Hebrew
(*bema*: animal, *zehout*: favor, grace) and in
Turkish (*oluk*: chimney, *redjadji*: beggar)

«Indim Havuz Basina» ή αλλιώς «Gelemem ben» ή «Gelmenden». Οι στίχοι περιέχουν λέξεις εβραϊκές (*bema*: ζώο, *zehout*: ευλογία, χάρη) και τουρκικές (*oluk*: καμινάδα, *redjadji*: ζητιάνος). Η ελληνική εκδοχή του τραγουδιού, «Τί τα θέλεις τα λεφτά», γράφτηκε από τον μουσικό και τραγουδοποιό Γιάννη Παπαϊωάννου.

in the lyrics. The title of the Greek version, by the musician and songwriter Yiannis Papaioannou, is “Τί τα θέλεις τα λεφτά” (“What do you need the money for?”)

Syete dias enserados
en vagones de bemas.
Una ves a los tres dias
mos kitavan ayrear.

Επτά ημέρες κλεισμένοι
σε βαγόνια για ζώα.
Μία φορά κάθε τρεις μέρες
μας αφίρναν έξω για αέρα.

Seven days locked up
in cattle cars,
once every three days
they let us out for clean air.

Madre mia mi kerida
ya tu vites el zehout,
de mouerirte en tus tyeras
i non pasates por el oluk.

Μητέρα μου αγαπημένη,
ήσουν ευλογημένη
που πέθανες στην πατρίδα σου
και δεν πέρασες μέσα από την
καμινάδα.

Mother, dearest mother,
you were fortunate
to have died in your homeland
and not to pass through the chimney.

Padre mio mi kerido
kyen te lo iva dezir
ke veniryias kon tu ermano
ll krematoryo de Aushvits.

Πατέρα μου αγαπημένε,
ποιος θα σου το έλεγε
ότι θα ερχόσουν, μαζί με τον
αδελφό σου,
στο κρεματόριο του Άουσβιτς.

Father, dear father
who would have told you
that you would come, together with
your brother,
at the Crematorium of Auschwitz.

Padre y madre, ermanos i
ermanikas
salyendo todos redjadjis
a el patron de el mundo,
ke embiye salud a mi
ke me kite de estos kamos
para vos echar kadish.

Πατέρα και μητέρα, αδελφια και
αδελφές
ας είστε όλοι ικέτες
του Άρχοντα του Κόσμου,
να μου δώσει καλή υγεία
και να με ελευθερώσει από αυτά τα
στρατόπεδα
για να μπορέσω να σας ψάλω το
Καντίς.

Father and mother, brothers
and sisters
may you all be supplicants
to the Master of the World
to grant me good health
and liberate me from these camps
so that I can recite you the Kaddish!

Άγνωστοι Μουσικοί Θησαυροί

των Ελλήνων Εβραίων

Μαριάντζελα Χατζησταματίου | Mariangela Chatzistamatiou

PELLEGRINAGGIO AL LEVANTE ENSEMBLE

Unknown
Musical
Treasures
of the Jewish
Tradition
of Greece

ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ | JEWISH
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ | COMMUNITY
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ | OF THESSALONIKI

ΕΒΡΑΪΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ